

Povijesni pregled razvoja zdravstva i zdravstvenog turizma u Zadarskoj županiji

Zekanović, Lovre

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:770366>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za turizam i komunikacijske znanosti
Preddiplomski sveučilišni studij Kulture i turizma

Lovre Zekanović

**POVIJESNI PREGLED RAZVOJA ZDRAVSTVA I
ZDRAVSTVENOG TURIZMA U ZADARSKOJ ŽUPANIJI**

Završni rad

Zadar, 2018.

Sveučilište u Zadru

Odjel za turizam i komunikacijske znanosti
Preddiplomski sveučilišni studij kulture i turizma (jednopedmetni)

POVIJESNI PREGLED RAZVOJA ZDRAVSTVA I ZDRAVSTVENOG TURIZMA U
ZADARSKOJ ŽUPANIJI

Završni rad

Student/ica:
Lovre Zekanović

Mentor/ica:
dr. sc. Igor Kulenović

Zadar, 2018.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Lovre Zekanović**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **«Povijesni pregled razvoja zdravstva i zdravstvenog turizma u Zadarskoj županiji»** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima, te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 2017.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POVIJESNI PREGLED ZDRAVSTVA U ZADARSKOJ ŽUPANIJI	2
2.1 Povijesni razvoj Opće bolnica Zadar	3
2.2 Povijesni razvoj Specijalne bolnice Biograd na Moru	6
3. POVIJESNI PREGLED ZDRAVSTVENOG TURIZMA U ZADARSKOJ ŽUPANIJI	9
3.1 Definicije i opis zdravstvenog turizma	9
3.2 Zakonska regulativa zdravstvenog turizma	11
3.3 Povijesni razvoj zdravstvenog turizma u Republici Hrvatskoj	12
3.4 Povijesni razvoj zdravstvenog turizma u Zadarskoj županiji	12
3.5 Budućnost razvoja zdravstvenog turizma u Zadarskoj županiji	13
4. ALTERNATIVNA MEDICINA U TURIZMU	19
4.1 Podvrste zdravstvenog i wellness turizma.....	19
4.2 Spa turizam	20
4.3 Thalasso turizam.....	21
4.4 Duhovni turizam	22
4.5 Joga i meditacijski turizam	23
4.6 Spiritualni turizam	23
4.7 Profesionalni wellness	24
4.8 Zdravstveni kanabis turizam.....	25
4.8.1 <i>Budućnost razvoja zdravstvenog kanabis turizma</i>	26
5. RASPRAVA	28
6. ZAKLJUČAK	30

SAŽETAK	31
SUMMARY	33
LITERATURA	35
POPIS TABLICA	38
POPIS ILUSTRACIJA	39
ŽIVOTOPIS	40

1. UVOD

Zdravstveni turizam je još jedan u nizu od neistraženih područja u turizmu, pogotovo u Hrvatskoj. On predstavlja univerzalnu koncepciju čiji temeljni cilj nije samo profit i zadovoljavanje potrebe potrošača, nego mnogo šire, očuvanje i unapređenje zdravlja. Tema ovog rada bavi se utjecajem i važnošću zdravstvenog turizma kroz povijest u zadarskoj županiji te istraživanje drugih alternativnih oblika zdravstvenog turizma koji će u budućnosti odigrati veliku ulogu u samom području turizma.

Zdravstveni turizam je najstariji specifični oblik turizma gdje se stručno i kontrolirano koriste resursi kao što su prirodni i ljekoviti činitelji koji djeluju pozitivno na zdravlje. Ti činitelji mogu biti morski, toplički i klimatski. Najveći uzrok pogoršanja ljudskog zdravlja je stres i tu dolazi do čovjekove potrebe za poboljšanjem fizičkog i mentalnog zdravlja kojeg će potražiti u lječilištima koja mu nude pravilnu prehranu, mirno okruženje, čist zrak, rekreativne aktivnosti te očuvanje fizičkog, mentalnog i duhovnog zdravlja odnosno same kvalitete njegovog života.

Cilj ovog završnog rada je opisati važnost povijesnog razvoja zdravstva i zdravstvenog turizma u zadarskoj županiji te s druge strane istražiti alternativne medicinske mogućnosti i da li se mogu implementirati u naš zdravstveni turizam.

2. POVIJESNI PREGLED ZDRAVSTVA U ZADARSKOJ ŽUPANIJI

U ovom završnom radu, a na temelju zapisa u stručnim i znanstvenim časopisima, priručnicima i knjigama, prikazat ću povijesni pregled razvoja zdravstva i zdravstvenog turizma u Zadarskoj županiji. Obzirom da su dvije županijske zdravstvene ustanove po opsegu pružanja zdravstvenih usluga, kao i lokaciji smještaja, prepoznatljive i za pružanje usluga zdravstvenog, odnosno medicinskog turizma, u dijelu povijesnog razvoja zdravstvenih ustanova, izdvojit ću i osvrnut se na povijest razvoja Opće bolnice Zadar i Specijalne ortopedske bolnice u Biogradu na moru. U Zadarskoj županiji osim navedene dvije zdravstvene ustanove djeluju sljedeće ustanove: Zavod za javno zdravstvo Zadar, Psihijatrijska bolnica Ugljan, Dom zdravlja Zadarske županije, te Služba za hitnu medicinsku pomoć. Zadarska županija, odnosno Skupština Zadarske županije je osnivač navedenih ustanova. Osim zdravstvenih ustanova u Zadarskoj županiji za razvoj i kvalitetu pružanja zdravstvenih usluga utječe i razina obrazovanja zdravstvenog kadra, tako je i važan podatak da je u Zadru 2007. godine otvoren Stručni studij sestrinstva pri Odjelu za zdravstvene studije Sveučilišta u Zadru.¹ U dokumentu "Samo analiza Odjela za zdravstvene studije" navodi se sljedeće: "Osnivanjem Sveučilišta u Zadru, a koje je ujedno i najstarije sveučilište na hrvatskom tlu, osnovano 1396. godine, Zadar je dobio mogućnost da u okvirima Sveučilišta osnuje Studij sestrinstva unutar Odjela za zdravstvene studije utemeljen na tradiciji društveno-humanističkih znanosti u Zadru. Na taj način svoje mjesto ponovno su dobili studiji zdravstvenog usmjerenja. U prilog tome govori bogata tradicija na području medicine u gradu Zadru: prvi medicinski fakultet u Republici Hrvatskoj osnovan je u Zadru davne 1806. godine, prva primaljska škola 1821. godine, prva organizacija Crvenog križa 1878. godine. Slijedom navedenog vidljiv je povijesni i stalan razvoj, odnosno uspon zadarskog zdravstva u stvaranju stručnog i znanstvenog kadra. Osim studija zdravstvenih djelatnosti u Zadru pri Sveučilištu je osnovan preddiplomski i diplomski studij Kulture i turizma a što također pridonosi i podizanju kvalitete i promocije zdravstvenog turizma u Zadarskoj županiji. Dvogodišnji turistički studij još je osnovan 1972. godine."²

¹ O nama, Sveučilište u Zadru, <http://www.unizd.hr/sestrinstvo/o-nama>, (04.09.2017.)

² O nama, Sveučilište u Zadru, <http://www.unizd.hr/sestrinstvo/o-nama>, (04.09.2017.)

2.1 Povijesni razvoj Opće bolnica Zadar

"Opća bolnica Zadar osnovana je 1887. godine kao Pokrajinska bolnica, ali treba podsjetiti da preteča bolnice datira iz davne 559. godine kada je osnovan hospital za bolesne strance (ksenodohij) u kući gradskog priora Bazilija"³, te je to prva bolnica na teritoriju današnje Republike Hrvatske. U zdravstvenoj djelatnosti Zadra prvi podaci datiraju iz 16. stoljeća i u njima se spominje postojanje vojne bolnice (1515. godine). Nastaje prva civilna bolnica 1804. godine koja se za vrijeme austrijske vladavine u Dalmaciji pretvara u civilnu. Tijekom francuske vladavine 1806. godine nastaje Medicinsko-kirurška škola. Iako kratko djeluje (ukinuta je 1811. godine), tokom čitavog svoga rada djelovala je pri medicinskom fakultetu (slike 1. i 2.). Tu su podijeljene prve diplome skradinskom liječniku Juliju Piniju te ljekarnicima Mihovilu Brčiću i Gaetanu Brizziju. Bolnica je u tom periodu služila za praktičnu izobrazbu studenata Medicinsko-kirurške škole, a također je izvršena i prva narkoza eterom (eter-narkoza) u Hrvatskoj, par mjeseci nakon što je prva takva narkoza izvedena u SAD-u.

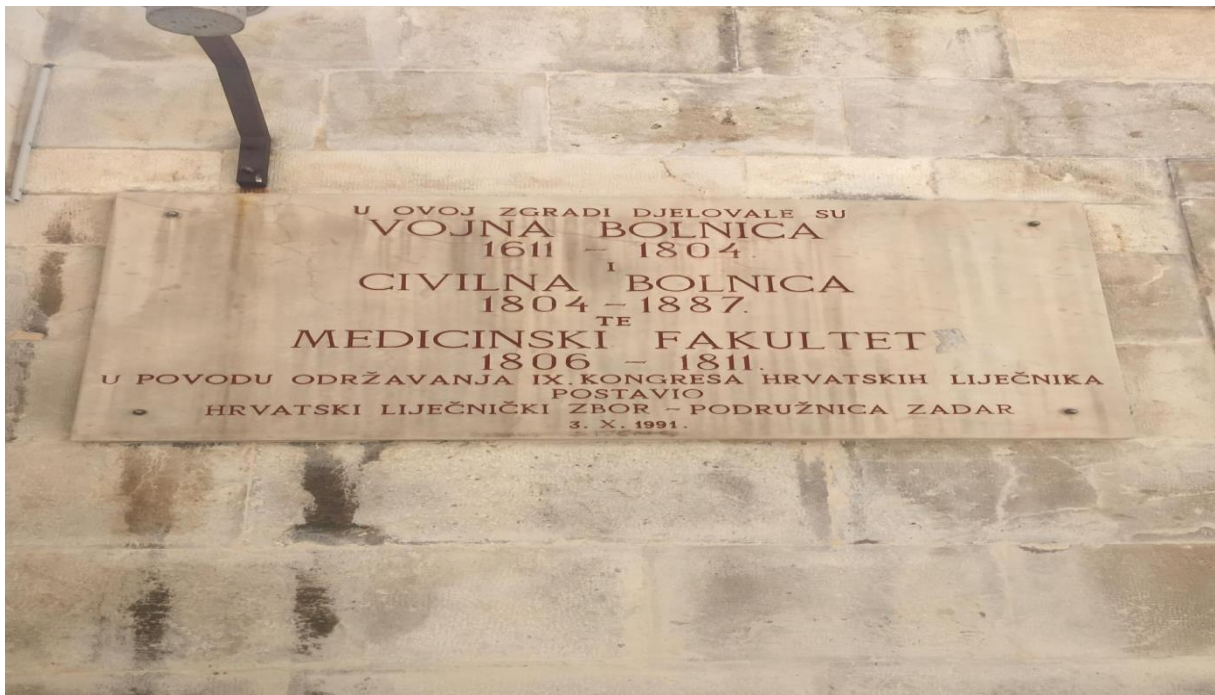
Slika 1. Objekt u kojem su djelovali: vojna bolnica, civilna bolnica i medicinski fakultet.

Izvor: obrada autora

³ Povijest opće bolnice Zadar, Opća Bolnica Zadar, <http://www.bolnica-zadar.hr/obolnici.html>, (04.09.2017.)

Slika 2. Ploča na objektu u kojem su djelovale vojna i civilna bolnica, te medicinski fakultet.

Izvor: obrada autora

Ova bolnica djeluje do otvaranja nove Pokrajinske bolnice 1887. godine. Slika 3. Današnji izgled zgrade Pokrajinske bolnice otvorene 1887. godine.

Izvor: obrada autora

Završetkom prvog svjetskog rata Zadar je zajedno sa susjednim selima i otocima pripojen Italiji, te 1923. godine talijanske vlasti preuzimaju bolnicu. Pri završetku 2. svjetskog rata 1944. godine osnovan je bolnički stacionar u predgrađu Zadar-Bokanjac koji se nalazio u

Okružnoj crkvenoj kući.⁴ U povijesti opće bolnice navodi se: "Završetkom rata uspostavljaju se i ambulante, te se radi na uređenju ponovno otvorene bolnice. Godine 1948. formirana je gradsko-kotarska poliklinika, a od 1952.-1962. godine ranija Pokrajinska bolnica naziva se Opća bolnica. U razdoblju Domovinskog rata (1991.-1995.) bolnica je odigrala značajnu ulogu zbrinjavanjem velikog broja ranjenika (vojnika i civila) s čitavog zadarskog područja (slika 4), a i sama u nekoliko navrata biva žrtvom neprijateljskog topništva (slika 5). Od 1994. godine Medicinski centar Zadar prestaje postojati, te se dijeli na Dom zdravlja Zadar i Opću bolnicu Zadar. Danas je Opća bolnica Zadar značajna regionalna ustanova koja broji preko 20 medicinskih odjela i 8 službi sa 1,227 ukupno zaposlena od toga 941 zdravstvenih djelatnika i 286 nezdravstvenih djelatnika."⁵

Slika 4. Ranjenici smješteni u podrumu Odjela za pedijatriju tijekom Domovinskog rata.

Izvor: PALEKA, A.: **Fotogalerija Opće bolnice Zadar za vrijeme Domovinskog rata**

⁴ Povijest opće bolnice Zadar, Opća Bolnica Zadar, <http://www.bolnica-zadar.hr/obolnici.html>, (04.09.2017.)

⁵ Povijest opće bolnice Zadar, Opća Bolnica Zadar, <http://www.bolnica-zadar.hr/obolnici.html>, (04.09.2017.)

Slika 5. Odjel za pedijatriju pogođen neprijateljskom granatom 1991. godine. U prizemlju se nalazio hitni kirurški prijam, a u podrumu priručne kirurške sale i smještaj za ranjenike.

Izvor: PALEKA, A.: Fotogalerija Opće bolnice Zadar za vrijeme Domovinskog rata

2.2 Povijesni razvoj Specijalne bolnice Biograd na Moru

Davne 1932. godine započela je izgradnja bolnice koja je trajala 4 godine. Kirurg dr. Niko Barišić je bio prvi ravnatelj. Organizacijski je to bila Opća banovinska bolnica, a imala je 80 registriranih kreveta (internistički, kirurški, porodiljski i 10-ak kreveta za zarazne bolesnike). Bilo je oko 30 zaposlenih, od čega između 2 ili 3 liječnika i nekoliko časnih sestara – bolničarki. Za vrijeme drugog svjetskog rata bolnica mijenja ime u Bolnicu 8. korpusa te se kasnije zvala Armijska bolnica. Od 25.rujna 1945. godine bolnica se preimenuje u Okružnu bolnicu, a od 1946.godine se naziva Bolnica za TBC kostiju. Godine 1952. se izgrađuje južno krilo bolnice, čime se broj kreveta povećao na 200. Zatim se organiziraju školska predavanja za djecu, okupaciona i radna terapija, te skroman spektar fizikalnih radnji. Godine 1961. bolnica mijenja ime u Ortopedsku bolnicu. Školuje se medicinsko osoblje, nastaje odjel intenzivne njege, transfuziološki kabinet te se adaptira suvremeni dječji odjel. Prva halotanska anestezija u bolnici se dogodila 1964. godine i isto tako prva endoprotetska zamjena zgloba. Izgradnja Odjela za fizikalnu terapiju i rehabilitaciju je započela 1985

godine. Za vrijeme Domovinskog rata postaje ratna bolnica, sa 60 kreveta. Tijekom domovinskog rata bolnica je djelovala i radila 22 mjeseca kao ustanova civilnog i ratnog saniteta.⁶

"Današnji naziv Specijalna bolnica za ortopediju potječe iz 1994. godine."⁷ Danas strukturu bolnice čine 3 odjela, a koji pružaju usluge iz djelatnosti ortopedije, te fizikalne medicine i rehabilitacije.⁸ Također, Projekt Zdravstveno-turistički centar Biograd na Moru od strateške je važnosti za bolnicu i njezina osnivača. Bolnica planira uvesti pružanje usluga fizikalne terapije za turiste, a kako bi se stvorili uvjeti za bolnički smještaj i medicinski tretman iznad standarda zdravstvene zaštite."⁹

Slika 6. Specijalna bolnica za ortopediju Biograd na moru

⁶O nama, Specijalna bolnica za ortopediju Biograd na moru, <http://ortopedija-biograd.hr/o-nama>, (07.09.2017.)

⁷DŽELALIJA B., BOŠNJAK I., BARBARIĆ S., VISKOVIĆ A.: **Zadarsko zdravstvo u razdoblju od završetka Drugog svjetskog rata do danas (1945. – 2008.)**, Medica Jadretina, Zadar, 2008., p. 38.-76.

⁸Specijalna bolnica za ortopediju Biograd na Moru, Zdravstvene djelatnosti, Dugotrajno liječenje, <http://ortopedija-biograd.hr/zdravstvene-djelatnosti/#dugotrajno-lijecenje>, 04.09.2017.

⁹Specijalna bolnica za ortopediju Biograd na Moru obilježila 80 godina rada: Racionalizacija poslovanja, uvođenje novih usluga i Zdravstveno-turistički centar Biograd na Moru prioriteta, https://www.google.hr/search?q=http%3A%2F%2Fwww.b-portal.hr%2F2016%2F12%2F20%2Fspecijalna-bolnica-ortopediju-biograd-moru-obiljezila-80-godina-rada-racionalizacija-poslovanja-uvodenje-novih-usluga-zdravstveno-turisticki-centar-biograd-moru-prioriteti%2F&rlz=1C1AOHY_enHR708HR708&oq=http%3A%2F%2Fwww.b-portal.hr%2F2016%2F12%2F20%2Fspecijalna-bolnica-ortopediju-biograd-moru-obiljezila-80-godina-rada-racionalizacija-poslovanja-uvodenje-novih-usluga-zdravstveno-turisticki-centar-biograd-moru-prioriteti%2F&aqs=chrome..69i58j69i57.8195j0j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8., (07.09.2017)

Izvor: Slika zgrade za smještaj u ortopediji Biograd, Ortopedija Biograd, <http://ortopedija-biograd.hr/o-nama>, (07.09.2017.)

3. POVIJESNI PREGLED ZDRAVSTVENOG TURIZMA U ZADARSKOJ ŽUPANIJI

3.1 Definicije i opis zdravstvenog turizma

Geić definira turizam kao skup aktivnosti koje se nameću putovanjem i boravkom izvan mjesta domicila ne dulje od godinu dana u svrhu odmora, razonode, rekreacije, poslovnog putovanja bez aktivnosti za koje bi primili ikakvu naknadu u posjećenoj destinaciji.

U literaturi se navodi da danas postoje različiti interesi turizma, a koji su obilježeni interesnim područjima turista. Stoga razlikujemo kulturni, urbani, ruralni, ekološki, nautički, lovni, kongresni, gastronomski, sportsko rekreacijski, kao i zdravstveni turizam, te na kraju zdravstveni turizam.

Također, u stručnoj medicinskoj literaturi se navodi da je zdravstveni turizam jedan od najstarijih oblika turizma u kojem se koriste prirodni ljekoviti čimbenici, kao i fizikalna terapija, a u svrhu očuvanja i unapređenja zdravlja. Na navedene čimbenike važnu ulogu imaju klimatska obilježja poput kvalitete zraka (morski planinski) i izloženost suncu. Morske ljekovite soli čine morska voda, alge, biljni pokrov, peloidi, tzv. biljno blato, šetnice i staze, a da se liječenje morskom vodom naziva talasoterapija.¹⁰ U stručnoj literaturi je opisano da je: „zdravstveni turizam jedan od najjačih trendova turističkih putovanja posljednjeg desetljeća, a razlog tome je promjena u percepciji ljudi o brizi za vlastito zdravlje, ali i promjene u načinu rada i života suvremenog čovjeka, povećanje slobodnog vremena i dohotka stanovništva.“¹¹

Prema autorima Bartoluciu i Birkiću u svom radu navode da se : "zdravstvenim turizmom u Republici Hrvatskoj bave pretežno lječilišta i specijalne bolnice"¹². Također navode da je: "ukupno u Republici Hrvatskoj registrirano 6 618 kreveta i oko 4 500 zaposlenika, te da 50% zaposlenika ima srednju stručnu spremu, dok visoku stručnu spremu ima tek 10% zaposlenika. Nadalje, zdravstveni turizam u Republici Hrvatskoj danas sudjeluje

¹⁰ NAKIĆ D., PATRK J., KLARIN I. i sur.: **Medicina i Turizam**, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Medicinski fakultet Osijek, Sveučilište u Zadru, Osijek, 2013., p. 35.-40.

¹¹ ČAVLEK N., BARTOLUCI M., PREBEŽAC D., KESAR O.: **Turizam**, Školska knjiga, Zagreb, 2011., p. 355.-359.

¹² ČAVLEK N., BARTOLUCI M., PREBEŽAC D., KESAR O.: **Turizam**, Školska knjiga, Zagreb, 2011., p. 355.-359.

s 1% u ukupnom turističkom prometu Republike Hrvatske, što je mali udio, ali su ukupni ekonomski i društveni učinci puno veći."¹³

U strategiji razvoja turizma do 2020 piše kako će zdravstveni turizam kao proizvod na globalnoj razini rasti po stopi između 15-20% godišnje. Također se navodi da Hrvatska ima komparativne prednosti za razvoj specifičnog oblika zdravstvenog turizma koje su uvjetovane velikim tržištima, sigurnošću zemlje, tradicijom, prirodnim ljepotama i povoljnom klimom, niskim cijenama i dobrom reputacijom zdravstvenih usluga.¹⁴ U strategiji razvoja turizma navodi se da : "Proizvodi zdravstvenog turizma, a koji su danas izrazito važni za RH uključuju tri područja: 1.) wellness turizam, 2.) lječilišni turizam i 3.) medicinski turizam."¹⁵

Postoje razni oblici zdravstvenog turizma koji su definirani u nacionalnoj strategiji razvoja turizma, a definiciju wellnessa bi se trebalo proširiti sa više aspekata (medicinski, nemedicinski i holistički wellness):¹⁶

1. **"Wellness turizam** koji se odvija pretežito u hotelima i lječilištima, a podrazumijeva postizanje tjelesne i duhovne ravnoteže, pri čemu valja razlikovati medicinski od holističkog wellnessa. Medicinski wellness se definira kao organizirano provođenje zdravstveno-preventivnih i kurativnih programa u svrhu prevencije bolesti te očuvanja i unapređenja zdravlja uz multidisciplinarni tim, a koji nužno uključuje liječnika te drugo stručno osoblje (primjerice, fizioterapeut, kineziolog, nutricionist). Metode i postupci medicinskog wellnessa uključuju metode konvencionalne, komplementarne i tradicionalne medicine.
2. **Lječilišni turizam** se odvija u lječilištima i specijalnim bolnicama, a podrazumijeva stručno i kontrolirano korištenje prirodnih ljekovitih činitelja, kao i postupaka fizikalne terapije poradi očuvanja i unapređenja zdravlja, te poboljšanja kvalitete života. Naglasak je na revitalizaciji psiho-fizičkih sposobnosti u klimatskim, morskim i topličkim destinacijama, odnosno lječilištima i to kroz kure, posebne programe oporavka, uravnoteženu prehranu i slično.
3. **Medicinski turizam** se odvija u medicinskim ordinacijama, klinikama, poliklinikama i specijalnim bolnicama, a podrazumijeva putovanja u druga odredišta radi

¹³ BATOLUCI M., BIRKIĆ D.: Upravljanje kvalitetom ljudskih resursa u zdravstvenom turizmu, Acta Turistica Nova, Vol 5 (2011), No.1, p. 1.-142.

¹⁴ Strategija razvoja turizma republike hrvatske do 2020. godine, „Narodne novine“, http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_05_55_1119.html, (07. 09.2017.)

¹⁵ Strategija razvoja turizma republike hrvatske do 2020. godine, „Narodne novine“, http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_05_55_1119.html, (07. 09.2017.)

¹⁶ Strategija razvoja turizma republike hrvatske do 2020. godine, „Narodne novine“, http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_05_55_1119.html, (07. 09.2017.)

ostvarivanja zdravstvene zaštite (primjerice zbog parcijalnih kirurških zahvata, stomatoloških, kozmetičkih, psihijatrijskih zahvata), sve uz pripadajuće usluge njege i bržeg oporavka. Najčešće se navodi da je primarna motivacija putovanja na medicinske tretmane pružanje kvalitetne zdravstvene usluge, uz niže troškove, ali i u što kraćem vremenskom roku."¹⁷

3.2 Zakonska regulativa zdravstvenog turizma

U nacionalnom programu za zdravstveni turizam se navodi kako: "Turistički proizvod koji je u visokoj mjeri temeljen na stručnim medicinskim sadržajima, zdravstveni turizam u ingerenciji je dva resorna ministarstava:

- **Ministarstvo turizma** donositelj je zakonske regulative u domeni turizma i ugostiteljstva te koji prati, usmjerava i potiče razvoj turističkih proizvoda. Ministarstvo je izradilo Strategiju razvoja turizma RH do 2020. godine u kojoj je zdravstveni turizam identificiran kao jedan od važnih i prioritetnih turističkih proizvoda Hrvatske. U nastojanju da operacionalizira i implementira zaključke Strategije razvoja turizma, Ministarstvo je iniciralo i izradu Akcijskog plana razvoja zdravstvenog turizma RH.
- **Ministarstvo zdravlja** donositelj je zakonske regulative iz domena zdravstvene zaštite, osiguranja i reguliranja zdravstvenih ustanova. Također, Ministarstvo je izradilo Nacionalnu strategiju razvoja zdravstva 2012.-2020. godine, a koja također prepoznaje sve veću važnost zdravstvenog turizma u svijetu, a time i potencijal Hrvatske za njegov razvoj u budućnosti."¹⁸

Akcijski plan za razvoj hrvatskog zdravstvenog turizma je nastao kroz suradnju Ministarstva turizma i zdravlja. Taj plan predstavlja zajedničku podlogu za podizanje kvalitete i unapređenje zdravstvene turističke ponude te će se tako bolje razvijati zdravstveni turizam. Osim toga, projekt je usmjeren na prilagođavanje postojećeg zdravstvenog okvira odnosno na važnost vlasničke transformacije (povlačenje kapitala i EU fondova), obrazovanje kadra koji pružaju zdravstveno turističke usluge, certifikaciju određenih bolnica i poslovna udruživanja. Hrvatska je već duži niz godina orijentirana prema turizmu te ima važne faktore razvoja ponude zdravstvenog turizma, a to su: razvijenost zdravstvenog standarda, kvaliteta

¹⁷Nacionalni program-Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma, Mint, http://www.mint.hr/UserDocsImages/150608_AP_%20Zdravstveni%20turizam.pdf. (08.09.2017.)

¹⁸Nacionalni program-Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma, Mint, http://www.mint.hr/UserDocsImages/150608_AP_%20Zdravstveni%20turizam.pdf. (08.09.2017.)

termalnih voda, tradicija, sigurnost, konkurentnost, blizina velikim tržištima i visoka reputacija zdravstvenih usluga.¹⁹

Na službenim internetskim stranicama Ministarstva zdravlja dostupna je informacija da je u listopadu 2014. godine osnovan Zavod za zdravstvene usluge u turizmu, a s ciljem pokretanja sustavne, organizirane i dinamične inicijative za uključivanjem u svjetski medicinski turizam. Naime, to je tržište koje uprihodi godišnje preko 100 milijardi eura, također koji bilježi porast veći od 15%, te dostiže brojku od 203 milijuna putovanja Europljana godišnje. Zavod pri Ministarstvu zdravstva je objavilo i podatke da u Hrvatskoj postoje resursi, a to je školovani medicinski kadar, turistička atraktivnost priobalja i kontinenta te rasprostranjeni prirodni ljekoviti činitelji, poput termalnih i mineralnih voda, ljekovitog blata, klime, zraka, mora, ljekovitog bilja. Također resorno ministarstvo uz Ministarstvo turizma je prepoznalo da velika mogućnost postojećih kapaciteta zdravstvenih ustanova (specijalnih bolnica, lječilišta) adaptirati u moderne centre s novim sadržajima zdravstvenog turizma i u izgradnji novih kapaciteta.

U sljedećih nekoliko godina se planira iz EU fondova u obnovu zapuštenih toplica investirat oko 70 milijuna eura.²⁰

3.3 Povijesni razvoj zdravstvenog turizma u Republici Hrvatskoj

"Početak zdravstvenog turizma u Hrvatskoj se veže uz kraj 19. i početak 20. stoljeća, kada dolazi do zapaženijeg razvoja odredišta s istaknutim ljekovitim čimbenicima. Navedena odredišta s ljekovitim čimbenicima uključuju: 1) klimatska lječilišta ili 2) odredišta s izrazito povoljnom klimom, 3) odredišta s ljekovitom vodom ili kupališta, 4) morska odredišta s talasoterapijom, 5) odredišta bogata ljekovitim blatom i drugo. To je vrijeme Austro-Ugarske kada su ljudi s cijelog tog područja i tijekom cijele godine dolazili u odredišta koja su već tada imala obilježja lječilišta. Radi se o lječilištima u Savudriji, Opatiji, Lošinju, Varaždinskim toplicama, Topuskom, Daruvaru, Lipiku u kojima se provodilo liječenje i rehabilitacija, a gdje se pružao i organiziran društveni život za sve posjetioce lječilišta."²¹

¹⁹ **Republika Hrvatska, Ministarstvo turizma, Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma, Nacionalni program**, Mint, http://www.mint.hr/UserDocsImages/150608_AP_%20Zdravstveni%20turizam.pdf, (08.09.2017.)

²⁰ **Republika Hrvatska, Ministarstvo zdravstva, Zdravstveni turizam**, Središnji državni portal, <https://zdravlje.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1297/zdravstveni-turizam/1343>, (08.09.2017.)

²¹ **Zdravstveni turizam, Kratka povijest zdravstvenog turizma ili kako je sve počelo**, <http://www.ksitta.mojweb.com.hr/destinacije/kratka-povijest-zdravstvenog-turizma-ili-kako-je-sve-pocelo/>, (09.09.2017.)

3.4 Povijesni razvoj zdravstvenog turizma u Zadarskoj županiji

Da ninsko blato pozitivno djeluje na ljudsko zdravlje prepoznali su još stari Rimljani. Oni su izrađivali tzv. tegule koje su zapravo pravokutne cigle sa ušima koje su služile za prenošenje toplog zraka. Lokalitet peloida se nalazi usred Ninske lagune koja jedna od poznatijih plaža u Hrvatskoj, a zove se Kraljičina plaža.²²

Slika 7. Ninska laguna - lokalitet peloida.

Izvor: obrada autora

Početkom Prvog svjetskog rata bečki stručnjaci za peloid sa medicinskog fakulteta su proveli analizu ljekovitog blata u Ninu, te su se odlučili za gradnju lječilišta, ali se nikad nije realiziralo zbog rata. U Zagrebu 1960. godine Akademija medicinskih znanosti je Nin uvrstila za talasoterapijsko lječilišno mjesto. Na zagrebačkom Medicinskom fakultetu su također provedena testiranja peloidnih nalazišta između 1968. godine i 1988.godine i potvrđena su njegova učinkovitost kod liječenja kožnih i reumatskih bolesti. U programu Opće bolnice Zadar se provodi organizirana terapija na samoj plaži pod nadzorom medicinskog osoblja još od 1965. godine i sve do danas.²³

²² O Ninu, Ljekovito blato, <https://m.nin.hr/pdf/ljekovito-blato-hr.pdf>, (09.09.2017.)

²³ Ispitivanja peloidnih nalazišta u Ninskoj laguni, Zavod za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1968., p. 1.-50.

3.5 Budućnost razvoja zdravstvenog turizma u zadarskoj županiji

Kako bi se pronašlo kvalitetno rješenje za neiskorištene potencijale Zadra, Biograda na moru, kao i same Zadarske županije koja ima u cilju povećati kvalitetu zdravstvenog turizma i produljiti turističku sezonu, izrađena je Pred studija razvoja zdravstvenog turizma specijalne bolnice u Biogradu 2010. godine. Navedenu studiju su izrađivali predstavnici Bolnice, grada Biograda, Zadarske županije, uz potporu Razvojne agencije Zadarske županije. U pred studiji se opisuje kombiniranje zdravstvene usluge sa turističkom uslugom, kako bi bila na razini svjetskih trendova, te je najefikasnije rješenje za specijalnu bolnicu. Osim utjecaja na proširenje turističke ponudu grada Biograda i županije, navedena mjera bi utjecala i na proširenje portfolija zdravstvenih usluga u Zadarskoj županiji. Da bi se realizirao jedan takav projekt potrebno je imati podršku na lokalnoj i nacionalnoj razini odgovarajućih institucija. Na taj način bi se specijalna bolnica s proširenom ponudom za usluge iz medicinskog turizma, mogla pozicionirati i na međunarodnom tržištu, što bi doprinijelo i prepoznatljivosti i te vrste turizma u Zadarskoj županiji. U predstudiji se opisuje kapacitet bolnice koja zauzima površinu od 50.000 do 60.000 m² prostora za izgradnju zdravstveno-turističkog centra i bila bi funkcionalno, organizacijski, prostorno, kadrovski, te vezana sa infrastrukturom za postojeću bolnicu. Navodi se da Bolnica ima zemljište površine 4.200 m² sa izlazom na more što znači da bi korisnici usluga medicinskog turizma mogli bivati na obalu.²⁴

Da bi projekt razvoja zdravstveno – turističkog centra Biograd ugledao svjetlo dana potrebno je zadovoljiti više glavnih sudionika u navedenom projektu. Vjerojatno bi došlo do produženja turističke sezone. Jedna od karakteristika gostiju koji se koriste uslugama zdravstvenog turizma je ta da borave dulje u destinaciji od ostalih gostiju. Također, takav turizam nije ograničen sezonom već je orijentiran na cijelu kalendarsku godinu. Zbog takvih odlika koje ima zdravstveni turizam, on utječe na rentabilnost ugostiteljskih i hotelijerskih objekata, te je zbog toga grad Biograd dao punu podršku projektu.²⁵ Drugi segment koji se navodi u projektu je: "Ponuda zdravstvenih usluga koja se nudi paralelno sa hotelsko – pansionskim uslugama, što također povećava rentabilnost, a s obzirom da u takvim

Peloidna nalazišta u Ninskoj laguni, sastav, svojstva, medicinska upotreba i indikacije, Zavod za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu., Zagreb, 1988. p. 1.-49.

²⁴ **Centar za investicije-Hrvatska gospodarska komora**, Pred studija mogućnosti razvoja zdravstvenog turizma u sklopu specijalne bolnice Biograd, <http://projekti.hgk.hr/projects/9246-zdravstveni-turizam-u-sklopu-specijalne-bolnice-biograd>, (10.09.2017.)

²⁵ **Centar za investicije-Hrvatska gospodarska komora**, Pred studija mogućnosti razvoja zdravstvenog turizma u sklopu specijalne bolnice Biograd, <http://projekti.hgk.hr/projects/9246-zdravstveni-turizam-u-sklopu-specijalne-bolnice-biograd>, (10.09.2017.)

aranžmanima dominiraju inozemni gosti, što u konačnici pozitivno utječe na devizni priljev, (može se tretirati kao izvoz). Kao treća pozitivna implikacija očituje se u benefitima koje bolnica ima od ovakvog projekta. Navedenim projektom bolnica dobiva snažnu podršku u financijskom, kadrovskom smislu, ali i povećava se kvaliteta pruženih usluga. Svi navedeni čimbenici utječu i na reputacija bolnice. Ono što je također značajno u području turizma Zadarske županije, da bi takvim projektom investitori i sufinancijeri dobili smještajne hotelske kapacitete na vrlo atraktivnoj lokaciji i mogućnost plasmana specijalizirane usluge kroz agencije, te korištenje kapaciteta kroz duži vremenski period."²⁶ Ovim projektom bi se Biograd istaknuo kao jedan od ključnih gradova koji može biti među boljim pružateljima zdravstvenih usluga, a to se može pročitati: "Kao zaključak u navedenoj studiji gdje se opisuju i motivi za realizaciju projekta, a koji se svode na sljedeće: 1) zadovoljavanje sve veće potražnje za smještajnim kapacitetima više kategorije, 2) zadovoljavanje rastuće potražnje za zdravstveno – turističkim uslugama, 3) zadovoljavanje potreba bolnice, grada i šire zajednice u pružanju medicinskih usluga visoke kvalitete na osnovu formiranog centra u Biogradu."²⁷

²⁶ Ibid

²⁷ Ibid

Slika 8. Prvonagrađeni rad na natječaju za Zdravstveno-turistički centar u Biogradu n/M.

Izvor: **Slika zdravstvenog-turističkog centra u Biogradu**, Portal hrvatskih arhitekata, <http://www.arhitekti.hr/rezultati-natjecaja-za-zdravstveno-turisticki-centar-u-biogradu-nm.aspx>, (10.09.2017.)

Nadalje u Zadarskoj županiji se planiraju još dva projekta: Rekreativno-lječilišni centar Ninsko blato i Centar za liječenje ljekovitim paškim blatom. Naime, u medijskim člancima se navode podaci da projekt vezan uz centar Nin ponuđen potencijalnim investitorima, te da on ima i dužu povijest, obzirom da su se prije 15 godina javili i potencijalni investitori iz Norveške.²⁸

Na službenim stranicama Grada Nina dostupna je i Strategija dugoročnog turističkog razvoja Grada Nina izrađena u 2014. godini, a koja prepoznaje 5 osnovnih turističkih proizvoda za područje Grada Nina koje je potrebno dalje razvijati, a među kojima se opisuje i Zdravstveni turizam, a čiju osnovu čini ljekovito blato kao najveće nalazište peloida u priobalnoj Hrvatskoj. U Strategiji se navodi da je i planirana je izgradnja modernog

²⁸ **Projekt zdravstvenog centra u Ninu čeka kupce, za biogradski se javili Talijani**, 057info, <http://www.057info.hr/gospodarstvo/2017-01-19/projekt-zdravstvenog-centra-u-ninu-ceka-kupce-za-biogradski-se-javili-talijani>, (10.09.2017.)

rekreacijsko-turističkog centra, a što bi pridonijelo stvaranju prepoznatljivosti Nina i kao destinacije za zdravstveni turizam.²⁹

Slika 9. Vizualizacija zdravstvenog centra u Ninu.

Izvor: **Projekt zdravstvenog centra u Ninu čeka kupce, za biogradski se javili Talijani**, 057info, <http://www.057info.hr/gospodarstvo/2017-01-19/projekt-zdravstvenog-centra-u-ninu-ceka-kupce-za-biogradski-se-javili-talijani>, (10.09.2017.)

U Strategiji razvoja turizma grada Zadra za razdoblje od 2016.-2026. godine se opisuje Projekt "Razvoj zdravstvenog turizma treće životne dobi", na lokaciji Zadar, Diklo, Petrčane. U opisu projekta se navodi da je zdravlje je posebna vrijednost čovjeka. Zbog velikog konflikta čovjekovog fizičkog i psihičkog stanja današnji način života je postao puno teži. Čovjek pokušava obnoviti svoje psiho-fizičke kapacitete boravkom u pogodnoj turističkoj destinaciji i zdravom ambijentu. Zdravstveni turizam bi se trebao širiti u Zadru uz postojeće sudionike na različite grane medicine i oblikovati specijalističku liječničku logistiku koja postoji u Zadru. Zdravstveni turizam u Zadarskoj županiji bi se razvijao zajedno u dva smjera, jedan dio bi se razvijao kroz specijalističke ordinacije, a drugi operativni i smještajni kapaciteti u hotelima ³⁰

U narednih 10 godina konkurentnost turizma u Zadru će biti na višoj razini ukoliko se realiziraju navedeni i drugi projekti. Samom realizacijom doći će do pozitivnog ekonomskog

²⁹ **Turizam**, Grad Nin, <http://www.grad-nin.hr/nin-turizam/>, (11.09.2017.)

³⁰ KRCE-MIOČIĆ, B. i sur.: **Strategija razvoja turizma Grada Zadra za razdoblje 2016.–2026. godine**, Zadar, 2016., p. 105.

pomaka i turizam će imati efekt na cjelokupni socijalno-gospodarski razvoj Zadra. Osim ovih projekata u planu je unaprijeđenije ponude hotelskih soba s 500 novih kreveta koji bi služili za obiteljski smještaj te prostor za edukaciju učenika i studenata koji se školuju za djelatnosti u turizmu.

Turistička ponuda grada Zadra bi bila dodatno obogaćena ako bi se izgradila golf igrališta s pripadajućim dodatnim sadržajima te obalna šetnica od Punte Bajlo do Puntamike .

Na ovoj infrastrukturi kao i na drugim provedenim projektima postoji mogućnost razvoja turizma koji za ciljnu skupinu ima klijentelu treće dobi. Naravno, s obzirom na specifičnu dob i zahtjeve ovakve klijentele potrebno je osigurati posebne vrste smještajnih jedinica koje svojim uređenjem odgovaraju njihovim zahtjevima. Osim toga, potrebno je osigurati dovoljan broj posebnih usluga, terapija i animacija. Preduvjet za dolazak turista ovakvog profila je kvalitetna i organizirana zdravstvena služba koja mora usko surađivati s tvrtkama koje pružaju smještaj potencijalnim korisnicima ovih usluga. U takvim uvjetima turisti mogu biti motivirani da produlje svoj boravak u periodu predsezone i posezone. U tom razdoblju, turisti bi koristili klimatske pogodnosti koje zadarsko podneblje pruža, gostoljubivost lokalnog stanovništva te visoko kvalitetne medicinske usluge. Grad Zadar i Turistička zajednica Grada Zadra zajedno s ostalim sudionicima turističkog razvoja Zadra rade na provedbenom modelu. Očekuju se slijedeći rezultati provedbenog modela:

- Tržišno repozicioniranje Zadra s posebnim naglaskom na privlačenje turista treće dobi
- Osiguravanje potrebnih preduvjeta za produljenje sezone
- Podizanje turističke atraktivnosti
- Plasiranje novih proizvoda
- Povećanje zaposlenosti

Vremenski rok za razradu projekta je 8 mjeseci po usvajanju navedenog dokumenta, dvije godine da bi se postigla operacionalizacija marketinških i drugih aktivnosti a sredstva potrebna za realizaciju ovog projekta su između milijun i milijun i pol eura.

Projekte navedene u tekstu gore potrebno je realizirati da bi se ostvario planirani rast turističkoga prometa, povećanje kapaciteta i gospodarskih efekata turizma Grada Zadra do

2026. godine. Na ovaj način također bi postigli preduvjete da se u Zadru i njegovoj okolini turizam razvija na dugoročnim temeljima.³¹

Tablica 1. Projekcija turističkoga prometa za Grad Zadar do 2026. godine (dolasci i noćenja turista)

	2014.	2026.	Index 2026./2014.
Dolasci	392.332	637.350	162
Noćenja	1.428.400	2.230.730	156
Prosječna duljina boravka u danima	3,6	3,5	97

Izvor: KRCE-MIOČIĆ, B. i sur.: **Strategija razvoja turizma Grada Zadra za razdoblje 2016.–2026. godine**, Zadar, 2016., p. 178.

Tablica 2. Projekcija ulaganja u turističku ponudu i mogući broj novih radnih mjesta u Gradu Zadru u 2026. godini

Naziv projekta	Predračunska vrijednost (u 000 eura)	Mogući broj zaposlenih
Obnova postojećih hotela	20.000	70
Korištenje dosadašnjih ne turističkih kapaciteta u turističke svrhe	55.000	185
Obiteljski i boutique hoteli	25.000	90
Raspršeni hoteli	1.000	10
Hosteli	3.000	15
Adrenalinski i zabavni park	20.000	70
Zdravstveni turizam „Turizam treće dobi“	55.000	185
Projekt golf	25.000	90
Zdravstveni turizam i turizam treće dobi	1.000	10
Kongresni centar	3.000	15
UKUPNO	119.500	445

Izvor: KRCE-MIOČIĆ, B. i sur.: **Strategija razvoja turizma Grada Zadra za razdoblje 2016.–2026. godine**, Zadar, 2016., p. 178.

³¹ **Strategija razvoja turizma grada Zadar za razdoblje 2016.-2026.**, http://onama.zadar.travel/strategija_razvoja_turizma_grada_zadra_za_razdoblje_2016_2026_godine.pdf, (11.09.2017.)

4. ALTERNATIVNA MEDICINA U TURIZMU

4.1 Podvrste zdravstvenog i wellness turizma

Postoji mnoštvo različitih vrsta zdravstvenog i wellness turizma koje su se razvile posljednjih godina. Tu spadaju: spa i thalasso turizam, duhovni turizam, meditacijski (joga) turizam, spiritualni te profesionalni wellness turizam. Za sve njih je najvažnije ozdravljenje ili poboljšanje psihičkog ili fizičkog stanja pojedinca. Zbog postojanja mnogo podvrsta, važno je odrediti razliku između proizvoda i motivacije turista, a to je zadatak menadžmenta i marketinga. Ako neki turisti žele turističku ponudu u određenoj destinaciji onda bi trebalo jasnije razlikovati proizvode i oznake za njihovu uporabu. U tablici 1. prikazan je opseg zdravstvenog turizma.

Tablica 1. Opseg zdravstvenog turizma

Tjelesno ozdravljenje	Zdravstveni spa	Sauna	Kirurški tretmani	Centri za oporavak
Tretman uljepšavanja	Estetska kirurgija	Spa		
Odmor/relaksacija	Masažni spa	Wellness hoteli	Thalassoterapija	
Zabava	Spa resorti		Sport/fitnes odmor	
Radionice	Holistički centri	Radionice		
Radionice	Holistički centri	Radionice		
Duhovna obnova	Centri za meditaciju	Joga centri	Hodočašće	

Izvor: SMITH M., PUCZKÓ L.: **Health and Wellness Tourism**, Butterworth-Heinemann, Oxford, 2008, p. 84.

Gost će odabrati onaj wellness koji njemu odgovara, a to što izabere je povezano sa njegovom motivacijom, životnim stadijem i interesima. Ako se radi fizičkoj motivaciji i potrebi za poboljšanjem tjelesne kondicije onda će izabrati sport i fitnes, a radi li se o medicinskoj motivaciji onda će pokušati izliječiti ili zaliječiti bolest koja ga opterećuje. Ukoliko je izražena potreba za odmorom ili mentalnom ravnotežom onda će se usmjeriti na taj oblik zdravstvenog opuštanja. Ako gosta zanima opuštanje i masaža onda će se koristiti uslugama

spa centra, a ako ga zanima meditacija i duhovnost onda će se moжебитno baviti jogom ili hodočašćem. Smisao je da wellness bude usredotočen na ravnotežu tijela, uma i duha te da se iz svega dobije optimalno zdravlje.

Različiti oblici wellnessa nude i raznovrsnost u ponudi, stoga svaki pojedinac mora prosuditi što treba i želi ovisno o vlastitim potrebama-željama. Kelly i Smith (2008) smatraju da takvo što mogu pružiti samo holistički centri. Sam koncept holističkog turizma pokazuje na cjelovitost i integraciju, a to znači da spektar wellnessa može ili treba biti uključen u ponudu.³² Ograničenje koje predstavlja problem je nedostatak vremena i novca. Boravak je dugotrajan i skup, a većina ljudi si taj luksuz ne može priuštiti. Zato je tu turistička industrija koja treba da prepozna potrebu za segmentacijom zdravstvenog tržišta uz jasnu diferencijaciju proizvoda.³³

4.2 Spa turizam

Oblik turizma koju je primarno usmjeren na opuštanje i ozdravljenje tijela a koji koristi vodene tretmane kao što su npr. mineralni ili termalni bazeni, parne sobe i saune. Možemo reći da su karakteristike zapravo liječenje, rehabilitacija ili odmaranje tijela, no ono je puno više od toga. ISPA (2007) definira spa kao "mjesto posvećeno poboljšanju općeg blagostanja kroz različite profesionalne usluge koje potiču obnovu uma, tijela i duha". ISPA je izdvojila najvažnije elemente spa:

- opuštanje (upravljanje stresom)
- razmišljanje (meditacija)
- revitaliziranje (energija i pomlađivanje)
- radost (sreća i zabava)³⁴

Prirodne i ljekovite vode u europskim lječilištima služe za liječenje zdravstvenih stanja kao što su lokomotorni ili cirkulacijski poremećaji. Prema ESPA-u (2006.) lječilišta koja posjeduju ove resurse mogu se smatrati ljekovitim sredstvima:

- izvori s ljekovitom vodom za terapijsku uporabu
- iscjeljiteljski plinovi
- lječilišta, spa sadržaji i lječilišta na moru

³² Kelly and Smith (2008)-prema europskom sustavu i potpuno, prema: SMITH M., PUCZKÓ L.: **Health and Wellness Tourism**, Butterworth-Heinemann, Oxford, 2008., p. 83-85.

³³ SMITH M., PUCZKÓ L.: **Health and Wellness Tourism**, Butterworth-Heinemann, Oxford, 2008., p. 83-85.

³⁴ ISPA (2007)-prema europskom sustavu i potpuno, prema: SMITH M., PUCZKÓ L.: **Health and Wellness Tourism**, Butterworth-Heinemann, Oxford, 2008., p. 83-85.

- peloidi u lječilištima sa spa sadržajima
- bioklimatske / ljekovite klime
- Kneipp terapija (metoda koja primjenjuje toplo hladne kupke)³⁵

4.3 Thalasso turizam

Thalasso turizam je oblik turizma koji pruža atrakcije i usluge na moru. Nastanak talasoterapije započinje u Francuskoj kasnih 1950-ih, a osnivač je Louison Bobet. Do danas postoji 70 thalasso centara na francuskoj obali. Svaka talasoterapija će se moći naći samo uz morsku obalu, a najpopularnije destinacije su Francuskoj, Španjolskoj, Irska i sve više Sjeverna Afrika i Bliski Istok. Takvi centri imaju različitu ponudu koja uključuje podvodne tuševe, blatne kupke, masažu, alge i blato. Kako postoji različiti oblici terapije tako postoje i različiti učinci, a djeluje na način tako da se gosti opuste, kvalitetnije spavaju, toniraju mišiće, čisti kožu i da se celulit svede na minimum. Još jedna bitna karakteristika je ta da jača imunološki sustav i tako pomaže u rješavanju problema s cirkulacijom, respiratornim stanjem, posttraumatskim poremećajem ili kroničnom infalancijom.

Prema ESPA-i (Europska Udruga Spa) postoji širok spektar, od medicinskih tretmana do wellness programa, u razumijevanju talasoterapije i može se koristiti samo se ispunjavaju odredbe i preduvjeti, a jedan od tih preduvjeta je:

- Talasoterapija je plan za terapiju, prevenciju i promicanje zdravlja, te se taj plan provodi pod medicinskom skrblju i sudjelovanju stručnog osoblja.

Accor grupa iz Francuske temelji svoje usluge na morskom okolišu i koristi sljedeće elemente:

1. Morska voda - Ovisi o gustoći soli, sadržaju minerala i obilju elemenata u tragovima te bi temperatura trebala biti između 31° C i 35° C.
2. Morsko blato - Proizlazi iz blata koje je nastalo niskim strujanjem vode te ima sposobnost da zadrži toplinu i očuva vodu.
3. Alge - Visoka koncentracija minerala i vitamina bitne za biološku funkciju.
4. Zrak i klima - Zrak donosi pozitivne tvari morske vode u obliku magle, a klima djeluje opuštajuće.
5. Destinacije - Promjena boravka djeluje kao osvježavajući krajolik i nova kulturna iskustva.³⁶

³⁵ ESPA (2006)-prema europskom sustavu i potpuno, prema: SMITH M., PUCZKÓ L.: **Health and Wellness Tourism**, Butterworth-Heinemann, Oxford, 2008., p. 85.-87.

4.4 Duhovni turizam

Duhovni turizam je oblik turizma kojem je glavni cilj uravnoteženje duha, tijela i uma kroz niz aktivnosti i/ili tretmana za posjetitelje. Također se definira kao odredište u kojem se njeguju gosti, u svrhu učenja / poboljšanja aktivnosti tijela i uma (npr. joga, pilates) i uzimanje terapija. Tablica 2. daje primjer tipičnog holističkog programa i načina na koji je uključena većina wellnessa.

Tablica 2. Primjer rasporeda holističkih aktivnosti

Vrijeme	Aktivnosti	Raspon wellnessa
6.30h do 8h	Joga	Psihičko, mentalno, spiritualno
8h do 9h	Doručak i demonstracije (sastanak zajednice)	Interakcija, druženje, komunikacija
9h do 10h	Karma yoga (npr. Obavljanje zadataka)	Altruizam, izgradnja zajednice
10h do 11h	Slušanje drugih	Interakcija, komunikacija
11h do 12.30h	Tečaj 1 (npr. Ples, slikarstvo, kreativno pisanje, pjevanje)	Samoizražavanje, kreativnost, zabava
12.30h do 14h	Ručak	Interakcija, socijalizacija
14h to 16h	Slobodno vrijeme	Stvaranje osobnog prostora, opuštanje
16h to 17.30h	Tečaj 2 (npr. Životni trener, radionica o sanjanju, odnosi)	Psihologija, interakcija, komunikacija
17.30h do 19h	Večera	Interakcija, druženje, zabava

Izvor: SMITH M., PUCZKÓ L.: **Health and Wellness Tourism**, Butterworth-Heinemann, Oxford, 2008, p. 84.

Primjer jednog holističkog hotela bi bio Skyros centar koji je otvoren 1979. godine. Gosti u njemu borave 1 ili 2 tjedna te sami biraju tečajeve i radionice koje služe za ravnotežu tijela, uma i duha. Potiče ih se da prisustvuju jutarnjim okupljanjima, radu na kolektivnim zadacima, te večer i vikend društvenih aktivnosti. Cilj je stvoriti snažnu vezu između pripadnika zajednice i poticati atmosferu potpore, povjerenja i otvorenosti, s tim da te aktivnosti nisu

³⁶ ESPA (2006)-prema europskom sustavu i potpuno, prema: SMITH M., PUCZKÓ L.: **Health and Wellness Tourism**, Butterworth-Heinemann, Oxford, 2008., p. 85.-87.

obvezne. Struktura ljudi je široka, ima učitelja, prodavača, liječnika, poslovnih ljudi. Oko 70% ljudi je u tridesetim ili četrdesetim godinama.³⁷

4.5 Joga i meditacijski turizam

Joga i meditacija su podvrste zdravstvenog turizma te također i duhovnog turizma. Ona nije religija, već je njena svrha razvoj fizičke, emocionalne, intelektualne i duhovne ravnoteže. Počela je kao praksa koja se integrirala u svakodnevni život, a sad je otkrivaju kao dio duhovnog odmora. Najpopularniji oblik joge je hatha joga koja se usredotočuje na fizičku posturu, disanje i meditiranje te je pogodna za početnike. Danas je vjerojatnije da se joga hibridizira ili spaja sa oblicima aktivnosti kao što su Tai Chi, pilates ili ples. Bila je vrlo popularna 1960-ih i 1970-ih u Zapadnoj Europi kada je hipijeovski pokret dosegao svoj vrhunac. Ljudi danas pogrešno tumače jogu kao fitness rutina, a ona je duhovna praksa koja može usmjeriti do znanja i stvoriti ravnotežu s drugima i svijetom oko nas.

Postoji takozvana Raja Yoga koja nema fizičkih položaja nego samo tehniku disanja i vizualizacije. Još neki popularni oblici meditacije su budistička meditacija i transcendentalna meditacija. Za vrijeme koje se posvećuje jogi obično se ne prelazi četiri sata. Mjesto za jogu bi trebali biti blizu plaže ili drugim značajnim atrakcijama u blizini i atmosfera mora biti opuštena. Ljubitelji joge imaju tendenciju da se vrate u joga centre poput Rishikesh u Indiji. Vipassana, najstarija tehnika meditacije, je proces u kojem se čovjek usredotočuje na prirodni dah koji koncentrira um, a sama meditacija mentalno pročišćava koja čovjeka suočava sa životnim napetostima i problemima na miran i uravnotežen način. Iz svega toga nastaju i njeguju se osobine kao suosjećanje, ravnodušnost, mudrost, radost i moralni integritet.³⁸

4.6 Spiritualni turizam

Spiritualni turizam je oblik turizma koji je usredotočen na duhovnu potragu čovjeka i vodi do transcendencije ili prosvjetljenja. On može, ali ne mora imati religijsku afirmaciju. Teško je napraviti razliku između kulturnog i vjerskog turizma, jer mnogi posjetitelji vjerskih lokacija (npr. hramovi, crkve, džamije, sinagozi) nemaju religiozne motive. Tu su i duhovni turisti koji traže prosvjetljenje i kojima sakralne građevine predstavljaju mirno svetište gdje se osjećaju meditativno i spokojno. Najčešća odredišta su Santiago de Compostela, Czestochows i Rim.

³⁷ SMITH M., PUCZKÓ L.: op. cit., p. 89.-92.

³⁸ SMITH M., PUCZKÓ L.: op. cit., p. 94-97.

Uzeti ćemo za primjer Santiago de Compostela u kojem dolazi do povećanja broja onih koji hodaju, voze bicikle ili jašu konje (od središnje Francuske do sjeverozapadnog vrha Španjolske). To je put od 1000 milja. Ukupno 69,9 % ljudi je glavni motiv duhovnost. Taj poduhvat nadilazi samo fizičko blagostanje, prema osobnom blagostanju koje proizlazi iz hodočasničke zajednice. Ono gradi čovjekovu unutarnju vjeru i razumijevanje samoga sebe. Također postoji povezanost između kupanja i duhovnosti, npr. kupanje je kroz povijesti bio način pročišćavanja tijela, pranje grijeha i krštenje ili čak pokretanje vjere. Dan danas neke kulture vide kupanje u iscjeljujućim vodama:

- Indijsko američki duhovni iscjeljitelji ritmično pjevaju i tresu bocu preko vode da poboljša ljekovita svojstva.
- Majanski šamani stavljaju ruke iznad vode i ponavljaju molitve devet puta da obogate i posvete vodu u kojoj se pacijenti kupaju.
- Rimokatolički svećenici čine vodu svetom blagoslovima dižući križ iznad posude s vodom.
- Svećenici Inke se mole uronjenim rukama u vodi da izgrade duhovnu energiju u svečanoj i domaćoj svrsi.
- Karipski svećenici stavljaju bilje u vodu i ulijevaju biljnu i duhovnu energiju. Čak i žvaču lišće te pljunu u vodu da dobije duhovnu moć.³⁹

4.7 Profesionalni wellness

Profesionalni wellness je wellness koji se usmjerava na zadovoljstvo i obogaćivanje koje ljudi dobivaju kroz rad. Ono uključuje stavove o radu, radnom mjestu i kolegama, osjećaju pripadnosti, uključenosti i izazova, karijernim ambicijama i osobnim performansima, i od svega najvažnije, ravnotežu između posla i života. Od 30% Kanadana govore da su radoholičari te imaju karakteristike:

- Rad na poslu više sati od prosjeka.
- Rad na poslu više ne daje osjećaj uspjeha.
- Osjećaj stresa.
- Nemogućnost izlaska iz rutine.
- Nemogućnost završetka popisa obveza.
- Preveličan osjećaj rada u životu.

Počele su se razvijati radionice koje se usredotočuju na upravljanje stresom, team building, uravnoteženje rada s društvenim životom, obiteljske i druge obveze. Danas je popularan izraz

³⁹ SMITH M., PUCZKÓ L.: op. cit., p. 97-98.

"life-coaching", ova tehnika osobnog i profesionalnog razvoja uključuje planiranje ciljeva usmjerenih na klijente, njihovih poslovnih i osobnih dostignuća, smanjenje stresa, motiviranje i osobno osnaživanje. Ljudi danas ne znaju kako je to opustiti se zbog svojih poslova, pa i da uzmu slobodan dan, e-mailovi i mobiteli će ih uvijek spriječiti u njihovom odmoru. To je zapravo proizašlo iz naučenih obrazaca radničkog ponašanja od roditelja, kolega i prijatelja. Rezultat toga je da ljudi polude.

Neki od hotela čiji gosti dolaze odmarati dolaze iz različitih pozadina, a zajedničko im je to da su svi uspješni u svojim odabranim poljima. Na zdravlje se uvijek gledalo kao fizički fenomen, a rijetko su bili isključeni um i duh. Bolest je često bila pripisana duhovnim i kulturnim uzorcima te isto tako medicinskim. Međutim, u posljednjih nekoliko godina dolazi do promjena u sustavu vjerovanja, prvenstveno za znanost, a tijela, umovi i sustavi vjerovanja rijetko su bili isključeni. Njegovanje uma i duha na različite načine, za dugi važni dio turizma, se pojavio u novim oblicima. Ovo poglavlje objašnjava praksu, gdje i kako su putnici tražili prosvjetljenje.⁴⁰

4.8 Zdravstveni kanabis turizam

U ovom poglavlju će se istražiti nova podvrsta zdravstvenog turizma koja medicinsku marihuanu percipira kao utočište za ljude koji imaju kronične bolove. Korištenjem te biljke, porezom i regulacijom kanabisa dolazi do promjene te će neke ljude privući na putovanje.

Da bi bolje razumjeli ovo poglavlje moramo znati razliku između rekreacijske i medicinske marihuane. Veliki broj liječnika je oprezan, kažu ako nemaju visoki regulirani sustav da će određeni ljudi iskoristiti kanabis te će sigurnost i učinkovitost biti glavna briga. Razlika između medicinske i rekreativne marihuane je u tome da medicinska marihuana nudi sve vrste biljaka, njihove ekstrakte ili pakirane proizvode. Dobiveni su od botaničkih lijekova koje proizvode farmaceutske tvrtke po protokolima i dobiva se na preporuku liječnika. Rekreacijska marihuana bi bila ona koja se konzumira na dnevnoj bazi. U budućnosti će zbrka oko rekreacijske i medicinske marihuane biti fokusirana na psihoaktivna svojstva THC-a i manje u medicinske kapacitete. Postoji još jedan kemijski spoj unutar kanabisa koji se zove CBD koji djeluje protiv THC-a i ovom trenutku postoji velika potražnja za kanabisom koji ima visoke CBD tvari.⁴¹

⁴⁰ CONNELL, J.: **Medical Tourism**, Sveučilište u Sydneyu, Stylus Pub Llc, Sydney, 2011., p. 23.

⁴¹ DEMICCO, J. F.: **Medical Tourism and Wellness**, Apple Academic Press Inc, New Jersey, 2017., p. 263-266.

Danas je u svijetu ideja kanabisa kao lijek koji se koristi za borbu protiv raka i drugih terminalnih bolesti, no ipak ima ljudi koji na to gledaju nelegitimno i uvredljivo. Sama dobra iz kanabisa je teško naći na "crnom tržištu" te se obično kupuju pupoljci ili cvjetovi biljke ženskog kanabisa. U Sjedinjenim Američkim Državama dolazi do povećanja sofisticiranosti zbog utjecaja ambulanata diljem zemlje te ljudi koji su oboljeli od određene bolesti (rak, AIDS, Alzheimerova bolest) traže programe medicinske marihuane. Do toga je došlo jer su se ljudi probudili iz realnosti da kanabis djeluje pozitivno te ima ljekovita svojstva.

SAD zbog promjena ima prihode od 4 milijarde dolara te je medicinska marihuana zapravo uspješna industrija. U turizmu posjetitelji se suočavaju sa dilemom jer unutar država koje su legalizirale kanabis imaju restriktivan popis od 9 bolesti. Ako turist koji ima neku drugu bolest koja se ne nalazi na popisu onda će on potražiti kanabis na "crnom tržištu" ili će podnijeti zahtjev Ministarstvu zdravstva za hitni pristup. Još jedno od važnijih pitanja je da li se kanabis može ponijeti sa sobom kući, a odgovor je ne, ako je putovanje preko granice s kanabisom onda se na to gleda kao federalni zločin.

Zdravstveni kanabis turizam je postao tema medija o kojoj će se na duže vrijeme raspravljati. Ona se koristi za liječenje raka, zlouporabe droge, dijabetes, multiplu sklerozu, Alzheimerovu bolest, anksioznost, depresiju, kronične boli i mnoga druga stanja. Kako ovi dokazi postaju sve više dostupni, pacijenti će otići na putovanje i pokušati medicinski kanabis kad već konvencionalna medicina nije uspjela.⁴²

4.8.1 Budućnost zdravstvenog kanabis turizma

Kako se neke konzervativne tradicionalne skupine protive legalizaciji marihuane, to neće spriječiti da se zdravstveni kanabis turizam razvija i dobiva na važnosti. Zbog dostupnih znanstvenih i anegdotalnih podataka nailazimo na priče kako je kanabis udaljen od svijesti čovjeka i nikad nisu bile ispravne na znanosti nego na pretpostavci. Danas smo svjedoci toga da je šteta koja prouzrokuje zabranu ljudima štetnija od samih droga. Financijski interesi za legalizaciju su snažni i htjeli bi kontrolirati tržišta. Određene organizacije pokušavaju lobirati političare kako bi stvorile zakone o marihuani, a država će zadovoljiti interese svih uključenih strana. Medicinska marihuana će naći svoje mjesto kao alternativni lijek za mnoge bolesti. Vjeruje se da će ona biti lijek za one osobe koje nemaju osiguranje i kao spas za ublažavanje simptoma za široki spektar bolesti. Zdravstveni kanabis turizam će pružiti posjetiteljima i

⁴² DEMICCO, J. F.: **Medical Tourism and Wellness**, Apple Academic Press Inc, New Jersey, 2017., p. 258.

pacijentima da dožive ljekovitu biljku koja je trenutno nedostupna u modernom svijetu, po cijeni koja je u skladu s ostalim lijekovima.⁴³

⁴³ DEMICCO, J. F.: op. cit., p. 273-274.

5. RASPRAVA

U Zadarskoj županiji postoji duga tradicija pružanja i djelovanja zdravstvenih ustanova. Prva takva ustanova je osnovana 1887. godine, koja se danas naziva Opća bolnica Zadar. Također i grad Biograd na Moru posjeduje zdravstvenu ustanovu koja se počela graditi još u 1936 godini. Osim pružanja zdravstvenih usluga, razvoja novih zdravstvenih djelatnosti, grad Zadar je poznat i po osnivanju prvih obrazovnih ustanova za zdravstvene djelatnike: 1806. godine prvi medicinski fakultet u Republici Hrvatskoj osnovan je u Zadru, prva udruga Crvenog križa 1878. godine, što na kraju donosi kvalitetniju zdravstvenu uslugu i poželjne ishode liječenja.⁴⁴

U ukupnom turističkom prometu zdravstvenog turizma Republike Hrvatske sudjeluje 1% turista, što je mali postotak, ali su ukupni financijski i društveni učinci puno veći.⁴⁵ Prepoznato je i da zdravstveni turizam postaje razvojni model, a iz razloga što ljudi diljem svijeta imaju potrebu unaprijediti svoje zdravlje, te oputovati izvan mjesta stalnog boravka. Stoga, zdravstveni turizam u konačnici utječe na pozitivne ekonomske, zdravstvene, ali i društvene učinke. Iz navedenih razloga u brojnim zemljama, a tako i u Hrvatskoj, te u Zadarskoj županiji, zdravstveni turizam je postao jedan od strateških razvojnih ciljeva turizma i zdravstva. Slijedom navedenog potrebno je urediti zakonodavstvo u suradnji s dva resorna ministarstva (Ministarstvo zdravstva, Ministarstvo turizma), poglavito što je u Hrvatskoj problem s zdravstvenim uslugama koje pružaju javne službe, odnosno, da javne službe ne mogu komercijalizirati određene segmente koje prate državne službe, poput smještaja, prehrane i sličnog. Naime, pravila Europske unije (EU) nalažu da se javne institucije, kao što su u Hrvatskoj sve specijalne bolnice, ne mogu javiti na EU fondove, a kako bi se dobila bespovratna sredstva, što u konačnici umanjuje mogućnost financiranja novih investicija. Navedeno se reflektira i na razvoj zdravstvenog turizma u Zadarskoj županiji jer se ne mogu komercijalizirati usluge liječenja ljekovitog blata koje pruža Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice Zadar, kao i usluge fizikalne terapije koju pruža Specijalna bolnica za ortopediju Biograda na moru. Osim navedenog, izrađeni Projekt Zdravstveno-turistički centar Biograd na Moru nije zaživio u praksi.

Autor Švragulja (2016.) u svom Završnom radu na temu Budućnost zdravstvenog turizma u Republici Hrvatskoj osvrće se na problem nedovoljne iskorištenosti kooperativnih

⁴⁴ Samo analiza Odjela za zdravstvene studije, Sveučilište u Zadru, Zadar. 11.12.2014.

⁴⁵ BATOLUCI M., BIRKIĆ D.: **Upravljanje kvalitetom ljudskih resursa u zdravstvenom turizmu**, Acta Turistica Nova, Vol 5 (2011), No.1, p. 1.-142.

prednosti Republike Hrvatske, poglavito u dijelu zdravstvenog turizma, navodeći da je Hrvatska ekonomski ovisna o razvoju turizma kao najvažnije ekonomske i gospodarske grane, te da zdravstveni turizam nije dovoljno iskorišten.⁴⁶ Stoga bi i buduća istraživanja za uvođenje zdravstvenog turizma u Zadarskoj županiji trebala biti usmjerena ka detaljnim analizama tržišta, a poglavito za uvođenje medicinskih usluga potencijalnim "medicinskim turistima". Naime, za razvoj zdravstvenog turizma Zadarska županija ima sve potrebne elemente: vrhunski medicinski kadar, turistička atraktivnost priobalja, te dostupnost ljekovitog blata, klime, zraka, mora, ljekovitog bilja i drugog. Pri tome se treba koristiti multidisciplinarni pristup, a koji uključuje predstavnike zdravstvenog sektora iz područja Županije, Grada Zadra, Turističke agencije grada Zadra, predstavnike uprave zdravstvenih ustanova, kao i Razvojne agencije za EU fondove s zadarskog područja. Poželjno je da Zadarska županija, kao osnivač zdravstvenih ustanova bude pokretač i nositelj projekata vezanih za zdravstveni turizam, što bi u konačnici imalo utjecaj na sve dionike turizma Zadarske županije, poglavito uzimajući u obzir da je Zadar kao grad nominiran i izabran za konkurenciji 20 europskih gradova izabran za najbolju europsku destinaciju. U izradi navedenog elaborata poželjno je uključiti i dionike Odjela za turizam i komunikacijske znanosti Sveučilišta u Zadru, a koji mogu doprinijeti u području provedbe brojnih istraživanja.

Alternativna medicina u Hrvatskoj a i u Zadarskoj županiji nije dovoljno razvijena i samim time ponuda usluga iz alternativne medicine je zanemariva i nije orijentirana na turiste već na lokalno stanovništvo. Do toga je došlo uslijed nedovoljne informiranosti lokalnog stanovništva koje je k tome zbog svoje konzervativnosti sklonije tradicionalnoj medicini. Zbog navedenog će morati proći dosta godina da bi alternativna medicina zaživjela u Hrvatskoj tj. Zadarskoj županiji.

⁴⁶ ŠVRAGULJA L.: **Budućnost zdravstvenog turizma u Republici Hrvatskoj**, Završni rad, <https://repozitorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst%3A370/datastream/PDF/view>, (11.09.2017.)

6. ZAKLJUČAK

U Zadarskoj županiji postoji duga tradicija pružanja i djelovanja zdravstvenih ustanova (1887. godine izgrađena je Opća bolnica Zadar., 1936. godine izgrađena je bolnica Biograd na Moru). Također, o u literaturi su dostupni i povijesni podatci vezani uz početke zdravstvenog turizma u Zadarskoj županiji, koji datiraju još prije prvog svjetskog rata. Povijesno važan podatak za zdravstveni turizam je taj da je 1960. godine zagrebačka akademija medicinskih znanosti uvrstila grad Nin kao talasoterapijsko lječilišno mjesto i nalazište morskog peloida u sjevernoj Dalmaciji s ljetnom klinikom na otvorenom za terapiju peloidom te koji zajedno sudjeluje u sklopu Odjela za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice Zadar.

Potrebno je implementirati projekte zdravstvenog i medicinskog turizma, Projekt "Razvoj zdravstvenog turizma treće životne dobi" i Projekt "Zdravstveno-turističkog centra Biograd na Moru", a koji su od strateške je važnosti za Bolnicu i Zadarsku županiju, te koji bi u konačnici utjecali na razvoj i prepoznatost Zadarske županije u području zdravstvenog turizma, što bi doprinijelo gospodarskom razvoju grada Zadra. Potrebno je provesti buduća istraživanja za uvođenje zdravstvenog turizma u Zadarskoj županiji uz podršku lokalnih i nacionalnih institucija, a koja trebaju biti usmjerena ka detaljnim analizama tržišta, poglavito za uvođenje medicinskih usluga potencijalnim medicinskim turistima. Navedena mjera bi doprinijela konkurentnosti turizma Grada Zadra na veću razinu, te stvorila uvjete za veći ekonomski učinak i utjecaj turizma na društveno-gospodarski razvoj Grada Zadra.

Što se tiče alternativne medicine u turizmu u zadarskoj županiji, Hrvatska je daleko od zapadnih zemalja po tom pitanju. Dok komplementarna i alternativna medicina brzo napreduje i premašuje svoje sposobnosti, hrvatsku državu ograničava mogućnost razvoja takve medicine zbog zdravstvenog sustava i medicinskog tržišta koja je različita od zdravstvenog sustava na Zapadu. Bitno je naglasiti da od 2015. godine Hrvati mogu koristiti marihuanu u medicinske svrhe za liječenje tegoba oboljelih od karcinoma, multiple skleroze, epilepsije i AIDS-a, no opet postoji dokazi koji upućuju da indijska konoplja nije sposobna da trajno izliječi malignu bolest, spriječi razvoj multiple skleroze ili AIDS-a. U Zadru postoji mogućnost bavljenja jogom te isto tako transcendentalna meditacija koji vodi doktor Mladen Antišin, ali tim se može baviti samo lokalno stanovništvo. Za Hrvatsku i grad Zadar će morati proći dosta godina da bi jednog dana mogao zaživjeti alternativni zdravstveni turizam. Postoje temelji za takvu vrstu turizma te će se tako obogatiti turistička ponuda i privući turisti.

SAŽETAK

NASLOV RADA: Povijesni pregled razvoja zdravstva i zdravstvenog turizma u zadarskoj županiji

UVOD: Zdravstveni turizam jedan od najstarijih oblika turizma u kojem se koriste prirodni ljekoviti čimbenici, kao i fizikalna terapija, a u svrhu očuvanja i unapređenja zdravlja. Zdravstvene ustanove u privatnom i državnom sektoru u Zadarskoj županiji nude usluge navedenih djelatnosti poput wellness i lječilišnog turizma, dok je razvoj medicinskog turizma tek u začetku. Naime, trenutno u Hrvatskoj nije moguće komercijalizirati ponudu državnih zdravstvenih ustanova jer pravila Europske unije nalažu da se javne institucije ne mogu javiti na Europske fondove. Istraživanje alternativne medicine te mogućnost implementacije u hrvatsko zdravstvo i zdravstveni turizam.

CILJ RADA: Prikazati povijesni pregled razvoja zdravstva u Zadarskoj županiji; Prikazati povijesni pregled razvoja zdravstvenog turizma u Zadarskoj Županiji; Istraživanje alternativne medicine.

RASPRAVA: Potrebno je implementirati postojeće projekte zdravstvenog i medicinskog turizma, Projekt "Razvoj zdravstvenog turizma treće životne dobi" i Projekt "Zdravstveno-turističkog centra Biograd na Moru", a koji su od strateške je važnosti za Bolnicu i Zadarsku županiju, te koji bi u konačnici utjecali na razvoj i prepoznatost Zadarske županije u području zdravstvenog turizma, što bi doprinijelo gospodarskom razvoju grada Zadra. Zbog nedovoljne informiranosti lokalnog stanovništva te njihove sklonosti tradicionalnoj medicini morati će proći priličan broj godina da bi alternativna medicina zaživjela.

ZAKLJUČAK: U Zadarskoj županiji postoji duga tradicija pružanja i djelovanja zdravstvenih ustanova, ali i povijesni podaci vezani uz zdravstveni turizam. Potrebno je provesti buduća istraživanja za uvođenje zdravstvenog turizma u Zadarskoj županiji uz podršku lokalnih i nacionalnih institucija, a koja trebaju biti usmjerena ka detaljnim analizama tržišta, poglavito za uvođenje medicinskih usluga potencijalnim medicinskim turistima. Alternativna medicina napreduje u Zapadnim zemljama zbog velike razlike zdravstvenog sustava između njih i Hrvatskog zdravstva, ali ipak postoji mogućnost da se u Hrvatskoj jednog dana razvije alternativni zdravstveni turizam i obogati turistička ponuda.

Ključne riječi: Zdravstveni turizam, Zadarska županija, Zadar, Biograd, Nin, povijesni razvoj, opća bolnica Zadar, specijalna bolnica Biograd na moru, alternativna medicina, spa turizam, thalasso turizam, duhovni turizam, joga i meditacijski turizam, spiritualni turizam, profesionalni wellness, zdravstveni kanabis turizam.

SUMMARY

STUDY TITLE: Historical review of the development of health care and health tourism in the county of Zadar

INTRODUCTION: Health tourism is one of the oldest forms of tourism where natural medication factors are used such as physical therapy, with the aim of preserving and improving health. Health institutions in the private and government sectors in Zadar County offer services such as wellness and medical treatment tourism, while the development of health care tourism is at its beginnings. Namely, in Croatia, at present, it is not possible to commercialize the offer of government medical institutions due to the regulations of the European Union which do not allow public institutions to apply for European funds. On the other side, we have alternative medicine research. Alternative medicine research and the possibility of implementation in Croatian health and health tourism.

STUDY AIM: To show a historical review of the development of health care in Zadar County.

DISCUSSION: It is necessary to implement the existing health care and health tourism projects, the “Third age health tourism development” project and the “Biograd na Moru health care tourism center” project which are of strategic value for the hospital and Zadar County, and which, in the end, would influence the development and recognition of Zadar County in the field of health care tourism contributing thus to the economic development of the city of Zadar. Due to the insufficient knowledge of local people, it will take few years before people start to use alternative medicine.

CONCLUSION: Zadar County has had a long tradition in health care institution services and activities and also has historical data connected to health care tourism. It is necessary to carry out researches for the introduction of health care tourism in Zadar County with the support of local and national institutions that must be directed to detailed market analyses, particularly in the introduction of medical services to potential medical tourists. Alternative medicine advances in the Western countries due to the great differences between the health system and Croatian health care, but there is a possibility that one day in Croatia will develop alternative health tourism and increase the tourist offer.

Key words: Health tourism, Zadar County, Zadar, Biograd, Nin, historical development, general hospital Zadar, special hospital Biograd na moru, alternative medicine, spa tourism, thalassotherapy tourism, spiritual tourism, yoga and meditation tourism, spiritual tourism, professional wellness, health cannabis tourism.

LITERATURA

KNJIGE:

- DŽELALIJA B., BOŠNJAK I., BARBARIĆ S., VISKOVIĆ A.: **Zadarsko zdravstvo u razdoblju od završetka Drugog svjetskog rata do danas (1945. – 2008.)**, Medica Jadretina, Zadar, 2008.
- NAKIĆ D., PATRK J., KLARIN I. i sur.: **Medicina i Turizam**, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Medicinski fakultet Osijek, Sveučilište u Zadru, Osijek, 2013.
- GEIĆ, S.: **Menadžment selektivnih oblika turizma**, Sveučilište u Splitu, Split, 2011.
- ČAVLEK N., BARTOLUCI M., PREBEŽAC D., KESAR O.: **Turizam**, Školska knjiga, Zagreb, 2011.
- BATOLUCI M., BIRKIĆ D.: **Upravljanje kvalitetom ljudskih resursa u zdravstvenom turizmu**, Acta Turistica Nova, Vol 5 (2011), No.1.
- SMITH M., PUCZKÓ L.: **Health and Wellness Tourism**, Butterworth-Heinemann, Oxford, 2008.
- CONNELL, J.: **Medical Tourism**, Sveučilište u Sydneyu, Stylus Pub Llc, Sydney, 2011.
- DEMICCO, J. F.: **Medical Tourism and Wellness**, Apple Academic Press Inc, New Jersey, 2017.
- **Ispitivanja peloidnih nalazišta u Ninskoj laguni**, Zavod za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1968.
- **Peloidna nalazišta u Ninskoj laguni, sastav, svojstva, medicinska upotreba i indikacije**, Zavod za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu., Zagreb, 1988.
- KRCE-MIOČIĆ, B. i sur.: **Strategija razvoja turizma Grada Zadra za razdoblje 2016.–2026. godine**, Zadar, 2016.

INTERNET IZVORI:

- O nama, Sveučilište u Zadru, <http://www.unizd.hr/sestrinstvo/o-nama>, (04.09.2017.)
- Povijest opće bolnice Zadar, Opća Bolnica Zadar, <http://www.bolnica-zadar.hr/obolnici.html>, (04.09.2017.)
- Specijalna bolnica za ortopediju Biograd na Moru obilježila 80 godina rada: Racionalizacija poslovanja, uvođenje novih usluga i Zdravstveno-turistički centar

Biograd na Moru prioriteti,

https://www.google.hr/search?q=http%3A%2F%2Fwww.b-portal.hr%2F2016%2F12%2F20%2Fspecijalna-bolnica-ortopediju-biograd-moru-obilježila-80-godina-rada-racionalizacija-poslovanja-uvodenje-novih-usluga-zdravstveno-turisticki-centar-biograd-moru-prioriteti%2F&rlz=1C1AOHY_enHR708HR708&oq=http%3A%2F%2Fwww.b-portal.hr%2F2016%2F12%2F20%2Fspecijalna-bolnica-ortopediju-biograd-moru-obilježila-80-godina-rada-racionalizacija-poslovanja-uvodenje-novih-usluga-zdravstveno-turisticki-centar-biograd-moru-prioriteti%2F&aqs=chrome..69i58j69i57.8195j0j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8, (07.09.2017.)

- Specijalna bolnica za ortopediju Biograd na moru, O nama, <http://ortopedija-biograd.hr/o-nama>, (04.09.2017.)
- Specijalna bolnica za ortopediju Biograd na Moru, Zdravstvene djelatnosti, Dugotrajno liječenje, <http://ortopedija-biograd.hr/zdravstvene-djelatnosti/#dugotrajno-lijecenje>, (04.09.2017.)
- Nacionalni program-Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma, Mint, http://www.mint.hr/UserDocsImages/150608_AP_%20Zdravstveni%20turizam.pdf. (08.09.2017.)
- Republika Hrvatska, Ministarstvo zdravstva, Zdravstveni turizam, Središnji državni portal, <https://zdravlje.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1297/zdravstveni-turizam/1343>, (08.09.2017.)
- Zdravstveni turizam, Kratka povijest zdravstvenog turizma ili kako je sve počelo, <http://www.ksitta.mojweb.com.hr/destinacije/kratka-povijest-zdravstvenog-turizma-ili-kako-je-sve-pocelo/>, (09.09.2017.)
- O Ninu, <https://m.nin.hr/pdf/ljekovito-blato-hr.pdf>, (09.09.2017.)
- Centar za investicije, Hrvatska gospodarska komora, Projekt: Zdravstveni turizam u sklopu Specijalne bolnice Biograd na moru, <http://projekti.hgk.hr/projects/9246-zdravstveni-turizam-u-sklopu-specijalne-bolnice-biograd>, (10.09.2017.)
- Grad Nin, Turizam, <http://www.grad-nin.hr/nin-turizam/>, (11.09.2017.)
- Švragulja L. Budućnost zdravstvenog turizma u Republici Hrvatskoj, Završni rad, <https://repozitorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst%3A370/datastream/PDF/view> (11.09.2017.)

NOVINSKI ČLANCI NA INTERNETU:

- Strategija razvoja turizma republike hrvatske do 2020. godine, „Narodne novine”,
http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_05_55_1119.html, (07. 09.2017.)
- Projekt zdravstvenog turizma u Ninu, „057info”,
<http://www.057info.hr/gospodarstvo/2017-01-19/projekt-zdravstvenog-centra-u-ninu-ceka-kupce-za-biogradski-se-javili-talijani>, (10.09.2017.)

7. POPIS TABLICA

Tablica	Stranica
1. Projekcija turističkoga prometa za Grad Zadar do 2026. godine (dolasci i noćenja turista).....	20
2. Projekcija ulaganja u turističku ponudu i mogući broj novih radnih mjesta u Gradu Zadru u 2026. godini.....	20
3. Opseg zdravstvenog turizma.....	21
4. Primjer rasporeda holističkih aktivnosti.....	24

8. POPIS ILUSTRACIJA

Popis slika

Slika	Stranica
1. Objekt u kojem su djelovali: vojna bolnica, civilna bolnica i medicinski fakultet.	3
2. Ploča na objektu u kojem su djelovale vojna i civilna bolnica, te medicinski fakultet.....	4
3. Današnji izgled zgrade Pokrajinske bolnice otvorene 1887. godine.	4
4. Ranjenici smješteni u podrumu Odjela za pedijatriju tijekom Domovinskog rata.	5
5. Odjel za pedijatriju pogođen neprijateljskom granatom 1991. godine. U prizemlju se nalazio hitni kirurški prijam, a u podrumu priručne kirurške sale i smještaj za ranjenike. ...	6
6. Današnji izgled Specijalne bolnice za ortopediju Biograd na Moru.	7
7. Ninska laguna.	12
8. Prvonagrađeni rad na natječaju za Zdravstveno-turistički centar u Biogradu n/M.	15
9. Vizualizacija zdravstvenog centra u Ninu.	16

9. ŽIVOTOPIS

OSOBNI PODACI

IME I PREZIME: Lovre Zekanović

DATUM, GODINA I MJESTO ROĐENJA: 21.07.1993., Zadar

ADRESA STANOVANJA: Miroslava Krleže 3a, 23 000 Zadar

BRAČNO STANJE: Neoženjen

IZOBRAZBA:

2014.- Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti

2008.-2012. Zadarska privatna gimnazija

2000.-2008. OŠ. Šimuna Kožića Benje, Zadar

DOSADAŠNJE RADNO ISKUSTVO

2009.-2011. Zaton Holiday Resort - turistički djelatnik, sezonski rad

2012.-2017. Hrvatsko Narodno Kazalište Zadar - Scenski radnik, sezonski rad

POSEBNA ZNANJA I VJEŠTINE

Poznavanje rada na računalu: pisanje i uređenje teksta, pretraživanje interneta, služenje elektronskom poštom (Microsoft Office: Word, Excel).

Znanje svjetskih jezika:

	Čitanje	Pisanje	Komunikacija
Engleski	odlično	vrlo dobro	odlično
Njemački	vrlo dobro	dobro	dobro